
تحول اقتصادی در کره جنوبی

ناهی به فرآیند رشد و توسعه‌ی اقتصادی در کره جنوبی

پیرنگ اوک کیم، سام جفی

مجموعه‌ی ایرانیا

شرکت چاپ و نشر بازرگانی

وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

تهران ۱۳۹۶

شابک:

۹۷۸-۹۶۴-۴۶۸-۵۵۵-۲

شماره کتابشناسی ملی:

۴۶۷۴۱۴۲

عنوان و نام پدیدآور:

تحول اقتصادی در کره جنوبی: نگاهی به فرآیند رشد و توسعه اقتصادی در کره جنوبی / میونگ اوک کیم، سام جفی؛ محمد سردارزیا.

مشخصات نشر: تهران:

شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری:

۳۹۶ ص.؛ مصور، جدول، نمودار.

یادداشت: عنوان اصلی:

The new Korea : an inside look at South Korea's economic rise, c2010.

عنوان دیگر:

نگاهی به فرآیند رشد و توسعه اقتصادی در کره جنوبی.

موضوع:

کره جنوبی -- اوضاع اقتصادی -- ۱۹۸۸ م.

موضوع:

Korea (South) -- Economic conditions -- ۱۹۸۸

موضوع:

کره جنوبی -- سیاست اقتصادی -- ۱۹۸۸ م.

موضوع:

Korea (South) -- Economic policy -- ۱۹۸۸

موضوع:

کره جنوبی -- روابط اقتصادی

موضوع:

Korea (South) -- Economic foreign relations

رده بندی دیویی:

۳۳۰/۹۵۱۹۵

رده بندی کنگره

HC۴۶۷/۹۶/ک۹ت۳ ۱۳۹۶

سرشناسه:

کیم، میونگ اوک، ۱۹۷۱ - م. Kim, Myung Oak

شناسه افزوده:

جفی، سام

شناسه افزوده:

Jaffe, Sam

شناسه افزوده:

سردارزیا، محمد، ۱۳۳۲ -، مترجم

شناسه افزوده:

شرکت چاپ و نشر بازرگانی

شرکت چاپ و نشر بازگانی

وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازگانی

تحول اقتصادی در کره جنوبی

میونگ اوک کیم، سام جفی

مترجم: محمد سردارنیا

مدیر هنری و طراح جلد: پاشا دارابی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازگانی

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۶۸-۵۵۵-۲

«کلیه حقوق محفوظ و مخصوص شرکت چاپ و نشر بازگانی است.»

نشانی: تهران، خیابان کارگر شمالی، بالاتر از بلوار کشاورز، نبش کوچه همدان،

شماره ۱۲۰۶ | تلفن: ۶۶۹۳۹۳۲۹-۰۲۱ | ایمیل: info@cpcp.ir

WWW.CPCP.IR

قیمت: ۳۶,۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۹	پیش‌گفتا
۱۱	بازسازی اقتصاد: آغاز بحران مالی بین‌المللی (۲۰۰۸-۱۹۹۷)
۱۳	دوره بازسازی پس از بحران مالی بین‌المللی (۲۰۰۸-تاکنون)
۱۵	سپاسگزاری‌ها
۲۵	مقدمه مؤلف
بخش اول. تاریخ	
۲۷	فصل اول. کماکان در گذشته زندگی کردن. تاریخ چه اهمیتی دارد؟
۲۹	روحیه‌ی جمعی مردم کره
۳۳	تأثیرات منطقه‌ای و تداوم آن
۳۹	چرا این نگرش منزوی کردن کماکان ادامه دارد
فصل دوم. کره‌ی شمالی: آینده‌ای نامناسب	
۴۹	جنگی در پاسخ به تمامی جنگ‌های گذشته
۵۱	رشو و استقبال از خطر
۵۶	کشوری دوپاره شده
۶۴	کره‌ی شمالی از منظر کره‌ی جنوبی
۶۹	
بخش دوم. اقتصاد و تجارت	
۸۱	فصل سوم. بحران صندوق بین‌المللی پول و تأثیرات آن بر کره‌ی جنوبی
۸۲	آخرین مهره‌ی دومینو

۸۷	دیگر ارزیابی در کار نبود و صرفاً وام داده می‌شد:
۸۷	مشکلات ساختاری کره پیش از دخالت صندوق بین‌المللی پول
۹۰	کارد به استخوان رسید: پاسخ تصادفی صندوق بین‌المللی پول
۹۶	بازگشت بحران، رکود جهانی طی سال‌های ۹-۲۰۰۸
۱۰۳	فصل بهارم. ملتی میانه: چگونه کره همکاری‌های خود را با ژاپن و چین سامان داد؟
۱۰۵	تقا. از ژاپن با اجتناب از دچار شدن به سرنوشت آن کشور
۱۰۹	حرکت ابرهای زرد به سمت غرب
۱۱۵	کره‌ای‌ها - ژاپن و چین
۱۲۳	فصل پنجم. خدا حافظ! با همو نام: روابط کره و ایالات متحده‌ی آمریکا
۱۲۵	روابط تجاری بین کره و آمریکا: از - سینگ تا خودروه‌های شاسی بلند
۱۳۱	بحران گوشت گاو چرا اتفاق افتاد؟ و... فاسلی آن چه بود؟
۱۳۷	عدم ضرورت به حضور نیروهای بازمانده
۱۴۲	محل‌های کره‌ای
	بخش سوم. صنایع
۱۴۹	فصل ششم. کره‌ای‌ها در جایگاه خودروساز
۱۵۳	صنعت فولاد
۱۵۸	جاده‌سازی
۱۶۲	اسب کوچک
۱۶۸	تضمینی اساسی
۱۷۵	فصل هفتم. سامسونگ جاودانه از تجارت برنج به شرکتی با فروش سالیانه‌ی ۱۷۴ میلیارد دلار
۱۷۷	نحوه‌ی شکل‌گیری سامسونگ
۱۸۲	همه چیز به غیر از همسر و فرزندان خود را تغییر دهید
۱۸۷	راه سامسونگ: شاشیمی دیجیتال
۱۹۰	راه پیش‌روی سامسونگ

۱۹۳	فصل هشتم. تولد دوباره‌ی ال جی
۱۹۵	ارزش نام تجاری
۲۰۰	خُرد کنید و دوباره بسازید
۲۰۳	طراحی به عنوان اولین گام
۲۰۸	تولید یک نوع باطری که دنیا را دگرگون کرد
۲۱۵	فصل نهم. فناوری برتر: رهبری کره در عرصه‌ی صنایع ارتباطی
۲۱۶	ریشه‌ی این توسعه‌یافتگی
۲۲۲	تلویزیون سابی به اندازه‌ی کف دست
۲۲۶	روباتی در مریخ!
۲۲۹	ملتی عاشق بی‌های بیانه‌ای
۲۳۵	فصل دهم. موج کره‌ای اصل و جهش
۲۳۷	ملتی با چشمان و موهای تیره
۲۴۳	وقتی باران می بارد، همه چیز را پاک می کند
۲۴۸	ساخت فیلم بعدی شیری
	بخش چهارم. جامعه
۲۵۵	فصل یازدهم. فرهنگ حاکم بر کسب و کارها: قواعد حاکم بر انجمن کارکره
۲۵۷	میل شدید کارکنان به اشتغال طولانی مدت بر سرکار
۲۶۵	رشد و فروکش جنبش‌های کارگری
۲۷۲	نوشیدنی در برابر سوگو
۲۷۹	فصل دوازدهم. ضربه زدن به توپ: دلباختگی کره‌ای‌ها به انجام بازی گلف
۲۸۱	نمادی به عنوان قدرت‌نمایی
۲۹۰	الهی گلف در کره
۲۹۴	نسل آینده‌ی بازیکنان گلف

۳۰۱	فصل سیزدهم. تغییر ساختار فرهنگی کشور
۳۰۴	هینز وارد: قهرمانی که نمی‌توان او را دوست نداشت
۳۰۹	نیروی کار جدید چندفرهنگی
۳۱۶	سفارش پستی عروس خانم
۳۲۱	فصل چهاردهم. جامعه ای در حال تغییر: تغییر مقررات در گروهی پیشرفته
۳۲۴	دوران کرسی در کره
۳۲۶	مدانستی پراز مدرسه
۳۳۲	زن بودن
۳۳۶	مشکل سنتی کره
	بخش پنجم. آینده
۳۴۵	فصل پانزدهم. کره‌ی شمالی چه برتری‌های واهد داشت؟ چهار سناریو
۳۴۷	جنگی دیگر
۳۵۱	نابودی رژیم
۳۵۴	اتحادی صلح‌آمیز
۳۵۹	تداوم وضعیت موجود
۳۶۵	فصل شانزدهم. به سوی کره‌ی ۳: چالش‌ها و فرصت‌ها طی ۴۰ سال بنا
۳۶۶	چالش‌های کره در زمینه‌ی انرژی
۳۷۱	سرسبز شدن کره
۳۷۵	حرکت از سمت برنامه‌ریزی متمرکز به سوی اقتدار محلی
۳۷۸	بازکردن سیستم شبکه
	پیوست‌ها
۳۸۵	پیوست ۱. بین و یانگ
۳۸۷	پیوست ۲
۳۹۱	نمایه

پیشگفتار

این کتاب به بررسی اجمالی اقتصاد، تجارت، صنایع و جامعه کره در سال‌های پس از جنگ دو کره تا زمان نگارش می‌پردازد. در ابتدا گریزی به تاریخ کره می‌زند و در نهایت چالش‌های آتی پس از این کشور را تصویر می‌کند. از دیدگاه سیاست‌گذاری دوره شصت ساله فوق را می‌توان به دو دوره مشخص با ویژگی‌های متمایز تقسیم کرد:

- دوره پس از جنگ کره تا بحران شرق آسیا (۱۹۵۵-۹۶)
- بازسازی اقتصادی تا آغاز بحران مالی بین‌المللی (۲۰۰۸-۱۹۹۷)
- دوره بازسازی پس از بحران مالی بین‌المللی (۲۰۰۸- تاکنون)
- دوره پس از جنگ کره تا بحران شرق آسیا (۱۹۵۵-۹۶)

پس از پایان جنگ کره، دولتی نظامی در سال ۱۹۴۸ با رهبری ژنرال پارک چانگ‌هی به قدرت رسید. دولت کره در دوره ۱۹۵۵-۹۰ علیرغم سهولت نسبی محدود (بین ۱۲٪ تا ۱۷٪) در فعالیت‌های اقتصادی، نقش کلیدی و راه‌بردی در توسعه کشور ایفا نموده است.^۱ دولت در قالب اجرای برنامه‌های توسعه پنج‌ساله صریح، بخش خصوصی را «هدف‌گیری» می‌کرد؛ با اعمال «سیاست رقابتی» از «رقابت بیش از حد» میان عواملان اقتصادی ممانعت می‌نمود؛ از یک‌سو، با اعطای دقیق یارانه‌ها در اقتصاد «مداخله»

۱. غول بعدی آسیا، آامسدن آلپس، در دست انتشار

۲. طرح پایه آمایش سرزمین، بخش صنعت و معدن، رضوی محمدرضا، ۱۳۷۷

کرده تا «قیمت‌های نسبی» را برهم زند و فعالیت‌های اقتصادی را تحریک نماید و از سویی دیگر، «قواعد انضباطی و استانداردهای عملکردی» را در ازای اعطای بازارها بر بنگاه‌های خصوصی تحمیل نموده است. همچنین دولت به منظور رفع نیازهای پس‌اندازکنندگان، سرمایه‌گذاران، واردکنندگان و صادرات‌کنندگان با وضع قیمت چندگانه «دخالت» کرد. بعضی از نرخ‌های بهره از بقیه بالاتر تعیین شد، واردکنندگان و صادرات‌کنندگان با نرخ‌های متفاوت ارزش مواجه شدند.

«چانبول‌ها» در پرتو چشم‌انداز ژنرال پارک، مجتمع‌های بزرگ مقیاس ایجاد کردند تا به «صرفه‌ها» مقیاس دست یابند؛ نقش دولت به عنوان ناظر و سرپرست «چانبول‌ها» مطرح بود تا مانع از درونه سوءاستفاده شود؛ «اعمال قواعد انضباطی» توسط دولت «سربرآوردن کسب‌کارهای بزرگ» در تعامل با یکدیگر بودند. کسب‌کارهای بزرگ توانشان را در پاسخ به مشو‌های عمد دیگری دولت یکپارچه کردند. بنگاه‌های پیشرو، در ازای عملکرد چشمگیر در زمینه‌های صادرات، تحقیق و توسعه یا تولید محصولات جدید، موافقت اصولی دریافت می‌کردند که عموماً به افزایش مقیاس «چانبول‌ها» منجر شد. دولت به بنگاه‌هایی که در صنایع پررونق وارد شدند، متقابلاً پروانه صنعتی سرمایه‌گذاری در بخش‌های پرسودتر اعطا می‌کرد، که به توسعه فعالیتی «چانبول‌ها» بیشتر دامن می‌زد. در کنار آن دو نوع برنامه «عقلایی‌سازی» و «نیات‌بخشی» نیز برای بنگاه‌ها و بخش‌هایی بکار رفت که با «ظرفیت عرضه مازاد» روبرو شده‌اند. ای از «سلامت مدیریت» برخوردار بودند. بعد دیگر همان است که در ادبیات نئوکلاسیک به «تثبیت سیاست‌های اقتصاد کلان» شناخته می‌شود. این بعد گرچه در کره اهمیت داشت اما اولاً در تعامل و هماهنگی با مداخلات گسترده فوق‌الذکر صورت گرفت و ثانیاً همواره «رشد» را بر «ثبات» مقدم شمرده می‌شد.

دولت برای اجرای سیاست صنعتی مدنظر خود دارای ابزارها و ساختارهایی بود

که بدان کمک شایانی می‌نمود؛ بانک‌های دولتی که دولت به مدد آن «چابول‌ها» را به سوی انباشت سرمایه هدایت نمود؛ اعمال «سیاست رقابتی» که درجه رقابت و تعداد عاملان اقتصادی حاضر در هر رشته را تعیین می‌کرد؛ مذاکرات سالانه «کنترل قیمت» به عنوان کنترل قدرت انحصاری صورت می‌گرفت؛ «کنترل‌ها سفت و سخت بر فرار سرمایه از کشور» و بکارگیری «مالیات به عنوان ابزار بازتوزیع ثروت» همه اقداماتی از این دست بودند.

نتیجه اقدامات فوق موجب شد تا کره موفق‌ترین تجربه توسعه صنعتی شتابان را در میان کشورهای در حال توسعه پس از جنگ جهانی دوم (البته پس از تایوان) تجربه کند؛ کشور فاسه دهه از فقرهایی یافت و در دهه ۱۹۹۰ پس از ژاپن، دومین کشوری بود که به عضویت OECD پذیرفته شد؛ در حد فاصل ۹۲-۱۹۶۸ متوسط رشد اقتصادی ۱۰٫۸٪ و رشد صادرات صنعتی ۲۶٫۷٪ و توزیع درآمد نسبتاً برابر بود.

بازسازی اقتصادی تا آغاز بحران مالی بین‌المللی (۲۰۰۸-۱۹۹۷)

بحران مالی ۱۹۹۷ کره جنوبی فقط مناسبت کشور نبود، بلکه امواج آن آسیا را درنوردید. در زمستان ۱۹۹۷ بزرگ‌ترین بحران مالی تاریخ مدرن کره به وقوع پیوست. پس از جنگ کره سه بحران رخ داد. دو بحران نخست مصادف با شوک‌های نفتی اول (۱۹۷۳) و دوم (۱۹۷۹-۸۰) و سومی در انتهای سال ۱۹۹۷ میلادی رخ داد که این آخری مهم‌ترین و شدیدترین در نوع خود بود. تا بهار ۱۹۹۸ اقتصاد در حال سقوط آید و به همگان بدبینانه بر این باور بودند که بازیابی و بازسازی اقتصادی حداقل ۲ سال به طول می‌انجامد. نظام اقتصادی که توسط ژنرال پارک در سال ۱۹۶۱ پایه‌ریزی شد، مبتنی بر حکمکاری تنگاتنگ مثلث «دولت»، «بانک‌ها» و «چابول‌ها» بود. دولت بازیگر غالب بود و کشور را به صورت یک شرکت اداره می‌کرد. لازم به تذکر نیست که نظام اقتصادی در طی سالیان دچار تغییرات متعددی شده است. به تدریج از سال‌های ۱۹۸۰ (پس از ترور ژنرال پارک)

تا اواسط دهه ۱۹۹۰ از نقش دولت کاسته شد؛ از بخش مالی کره مقررات زدایی گردید؛ «چانبول‌ها» نیز مهار شدند؛ با این حال پس از بحران مالی ۱۹۹۷ و هنگامی که صندوق بین‌المللی پول (IMF) و دولت وقت (کیم دانه. جونگ) قرارداد «نجات بخشی» را به امضا رساندند، تجدید ساختار کلی نظام را با این باور انجام دادند که نظام اقتصادی پیشین کشور، ریشه بروز بحران بوده است. در نتیجه، نظام اقتصادی (حداقل به شکل نسبی آن) براساس نظام آنگلو-آمریکایی و مبتنی بر یک «دولت کمینه»، «روایت قراردادی رسمی» و تمرکز بر «سودآوری کوتاه مدت» دوباره پایه‌ریزی شد.

شایان توجه این است که در تجدید ساختار پس از بحران ۱۹۹۷ برای نخستین بار بخش خصوصی، مدیریت را اصلاحات IMF شد. چنین مشهور بود که صندوق بین‌المللی پول همواره بخش «بازار» را در حال توسعه را به سبب «بی‌انضباطی» مورد عتاب و خطاب قرار می‌دهد که البته امروز نیز این رسم برقرار است.

این چانبول‌ها به عنوان گروه‌ها، با زمینه‌های متنوع و شامل شرکت‌های ناکارآمد به این محکوم شدند که با سود کم به فعالیت خود ادامه می‌دهند زیرا بیش از شایستگی خود به «تبانی» با دولت و بانک‌ها و تعاملات درون‌گروهی «غیرمنصفانه» پشت‌گرم هستند. براساس این دیدگاه حاکمیت شرکتی بی‌نظمی احتمال شده توسط دولت و بخش عمومی بی‌قید و بندتر از آن بود که بتواند برومدهای موبساز مالی به «چانبول‌ها» نظارت داشته باشد؛ تعاملات داخلی «چانبول‌ها» را به نظم درونی از شفافیت کافی نیز برخوردار نبود و همچنین منافع اقلیت را به پای مصالح اکثریت قربانی می‌کرد.

براساس چنین تحلیلی، برنامه اصلاح شرکتی «گسترده» و «عمیق» پیاده‌سازی شد که حتی تعاملات میان «دولت»، «بانک‌ها» و «چانبول‌ها» را نیز در برمی‌گرفت و نیازمند اصلاح در بسیاری از حوزه‌های دیگر نیز بود و قصد آن داشت که ظرف مدت کوتاهی ساختار «چانبول‌ها» را از هم بپاشد و آنها را منحل سازد. تعاملات درون‌گروهی، برقراری سقف نسبت بدهی به آورده سهامدار، تقویت حقوق سهامداران خرد، بهبود شفافیت حسابداری و امثالهم از این دست اقدامات بود.

درک کامل برنامه اصلاحات پس‌بحران در کره بدون فهم مناسب از برنامه اصلاحات

شرکتی ناممکن است اما این گونه نیز نبایستی تصور شود که اصلاحات شرکتی تنها عنصر مهم این برنامه بوده است. «بخش دولتی» و «بازار کار» نیز به همام میزان «بخش مالی» هدف اصلاح قرار گرفته است.

دوره بازسازی پس از بحران مالی بین‌المللی (۲۰۰۸- تاکنون)

شهره عام و خاص است که جمهوری کره فرآیند صنعتی شدن را در اواسط دهه ۱۹۶۰، استراتژی برون‌گرا و صادرات محور آغاز کرد. در مرحله ابتدایی توسعه، دولت سیاست‌های رشد صادرات‌گرا را با شعار «ملت‌سازی از رهگذر صادرات» اتخاذ کرده بود. تا بحران سال ۱۹۹۷، دولت گشایش اقتصاد ملی را با احتیاط تحت نظر داشت؛ همین سال‌های ۱۹۹۸ تا ۱۹۹۷ گرچه تجارت رو به گسترش بود ولی سهم تجارت از تولید ناخالص داخلی نسبتاً ثابت ماند. اما این مقدار پس از بحران خیلی سریع افزایش یافت، زیرا مقررات مالی و نرخ تجارت، کاهش یافت و گشایش اقتصاد به زوی بازار بین‌المللی را تسریع نمود. اخیراً، نقادان معتقدند که در بخش‌های فناوری محور، اهمیت تجارت بین‌الملل در اقتصاد این کشور را ترس داده است.

پیش از بحران ۱۹۹۷، کاهش فقر و نابرابری با رشد سریع کره همراه بود. ضریب جینی از اواسط دهه ۱۹۹۷۰ شروع به کاهش کرد و این روند، کاهش در سال‌های منتهی به بحران ۱۹۹۷ نیز ادامه یافت. اشتغال و دستمزد نیز با افزایش رشد بالا رفت. نرخ اشتغال (نسبت شاغلین به کل نیروی کار) حتی با وجود رشد لایه بهره‌وری نیروی انسانی و دستمزدهای واقعی به صورت مستمر افزایش یافته است، نرخ رشد دستمزد نسبت به بهره‌وری از سرعت کمتری برخوردار بوده است.

پس از بحران ۱۹۹۷ و با فشار IMF، جمهوری کره ملزم به گشودن فضای اقتصادی خود به روی بازارهای جهانی کالا و سرمایه شد. این موضوع با سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های فناوری محور (و خدماتی) همراه شد و لذا، منجر به رکود اشتغال و

رشد نابرابری (ناشی از صنعت‌زدایی) گردید. کره نیازمند راهی برای دستیابی توامان به رشد بهره‌وری، ایجاد شغل و کاهش فقر و نابرابری شد. با وجود آنکه اقتصاد کره خود را از بحران شرق آسیا رها ساخت اما بازارهای عمده صادراتی‌اش (و به تبع آن رشد اقتصادی‌اش) به کشورهای توسعه یافته (به‌ویژه اروپایی و آمریکایی) متکی باقی ماند. پاشنه آشیل اقتصاد کره به هنگام بحران مالی ۲۰۰۸ شد. ظهور چین در اقتصاد جهانی و افزایش سهم GVC‌ها در تجارت جهانی کالاهای واسطه‌ای منجر به گسترش مداوم «صنعتی شدن تخصصی عمودی» شد که کره‌ای‌ها چندان با آن آشنا نبودند.

در حالی که «صنعتی شدن صادرات‌نگرا» غالباً به بازارهای صادراتی اقتصادهای توسعه یافته در غرب محدود داشت، «صنعتی شدن تخصصی عمودی» تا حد زیادی بر پیوندهای گسترده تر، بخش عرضه «زنجیره‌های جهانی ارزش» اتکا دارد که قبلاً در اقتصادهای در حال توسعه اساسی ارائه شده است. تولیدات صادراتی که بر پایه «صنعتی شدن تخصصی عمودی» انجام می‌شود حجم بالایی از تجارت جنوب-جنوب را در بر می‌گیرد. به‌عنوان مثال، کره جنوبی عمده‌ترین منبع واردات چین برای تولید گوشی‌های تلفن همراه آیفون است. پس از بحران آسیای عمیق و دیرپای سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰، بسیاری از کشورها در صحنه اقتصاد جهانی مشغول تغییر بازار صادراتی خود از کشورهای شمال به کشورهای جنوب هستند و در تلاشند تا «نگاه درون‌گرا، تولید برای بازار داخلی و بازاریابی منطقه‌ای «زنجیره‌های جهانی ارزش» را به‌روحه کار خود قرار دهند. اهمیت مشارکت و سود جستن از حضور در GVC‌ها، که به همی است که بایستی مورد توجه اقتصاد کره قرار گیرد و خود را به گونه‌ای سامان دهد تا از رشد تجارت جنوب-جنوب بیشتر منتفع گردد.

حامد حجازیان